

Dnr U2025/01126
Utbildningsdepartementet

YTTRANDE ÖVER UTÖKADE REGISTERKONTROLLER INOM UTBILDNINGSVÄSENDET OCH EN NY GRUND FÖR AVSKILJANDE AV STUDENTER

SAMMANFATTNING

Civil Rights Defenders ser med oro på att åtgärder mot gängkriminalitet och den pågående straffrättsliga reformen från regeringen breder ut sig över allt fler rättsområden och samhällssektorer. Rättighetsinskränkande lagstiftning motiveras i dagsläget med hänvisning till ett förändrat omvärldsläge, ett läge som i praktiken rör en tidsbegränsad samhällsutmaning. Trots detta visar erfarenheten att stater sällan återkallar inskränkningar i rättigheter eller nedmonterar kontrollsystem när de väl har införts.¹

Det aktuella förslaget innebär begränsningar av den personliga integriteten, försvårar återintegrering i samhället för personer som har avtjänat straff, och riskerar att avskräcka studenter från att utöva sin demonstrationsfrihet.

Mot denna bakgrund **avstyrker** Civil Rights Defenders följande förslag i utredningen:

- att registerkontrollen inom skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet utökas till att omfatta fler brott,
- att en ny avskiljandegrund införs för studenter som varit föremål för disciplinära åtgärder.

Civil Rights Defenders har granskat utredningens förslag med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden att respektera och garantera mänskliga fri- och rättigheter.

8 En utökad registerkontroll inom bl.a. förskola, grundskola och gymnasieskola

Vi välkomnar att regeringen vidtar åtgärder för att stärka tryggheten för barn och säkerställa att barnets bästa sätts i främsta rummet. Samtidigt ser vi en risk i att ytterligare kontroller vid anställning inom skolväsendet och vid antagning till högskola kan bidra till en utökning av ett system som medför indirekta konsekvenser för personer som har dömts för brott.

En grundläggande målsättning för den svenska kriminalvården är att minska risken för återfall i brott. För att uppnå detta krävs reella möjligheter för tidigare dömda att återgå till ett normalt liv efter avtjänat straff, där stabil arbetsmarknadsanknytning är en avgörande faktor.² Ökade kontroller kan i praktiken försvåra denna återintegrering långt efter att straffet är fullgjort, vilket

¹ [Privacy Regimes, Crisis Strategies, and Governments' Legitimizing of Digital Surveillance Technology.](#)

² [Sysselsättning under och efter fängelsestraff | Brå - Brottsförebyggande rådet.](#)

i sin tur riskerar att öka sannolikheten för återfall i brott.³ Denna aspekt måste beaktas i en konsekvensanalys, inte minst i relation till brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet. Det finns en reell risk att samhällets egna hinder för återinträde bidrar till den brottslighet man försöker förebygga.

En utökning av belastningsregisterkontroller riskerar att normalisera ett system där tillgång till arbete, utbildning och samhällsdeltagande i allt högre grad villkoras av avsaknad av tidigare brottslighet, även efter avtjänat straff. Detta innebär ett skifte från straff som tidsbegränsade till ett samhälle där kontroll och utestängning permanentas. På samhällsnivå bidrar detta till ökad segregation, försvagad tillit till institutioner och ett rättssystem där rehabilitering får stå tillbaka för misstänksamhet, likt de civilrättsliga konsekvenser som följer av brottslighet i USA.

Det måste därför göras en noggrann och balanserad avvägning mellan att skydda barn från utsättas för våld och övergrepp och att samtidigt möjliggöra för personer som har avtjänat sitt straff att återintegreras i samhället. Civil Rights Defenders anser att den intresseavvägning som föreslagits inte är väl genomtänkt ur ett brottsförebyggande perspektiv, sett till den forskning som finns⁴, och kan därför inte ställa sig bakom förslaget.

13 En ny avskiljandegrund för högskolan och yrkeshögskolan

Att studenter protesterar är en företeelse lika gammal som universitetet självt.⁵ Studentdemonstrationer har genom historien spelat en avgörande roll i arbetet för mänskliga rättigheter och en progressiv samhällsutveckling.

Förslaget om att införa en ny avskiljandegrund baserad på disciplinära åtgärder riskerar att få en så kallad *chilling effect*, det vill säga att individer avstår från att utöva sina grundläggande fri- och rättigheter av rädsla för repressalier. Europadomstolens praxis och Högsta domstolen är tydlig i denna fråga: vid en proportionalitetsbedömning av inskränkningar i demonstrationsfriheten ska den avskräckande effekten beaktas, och staten måste kunna acceptera ett visst mått av störning i samband med fredliga protester.⁶

Risken att bli föremål för disciplinära åtgärder, och i förlängningen avskiljas från högre utbildning, kan leda till att studenter inte vågar utöva sin grundlagsfästa rätt att demonstrera. Detta är särskilt oroande i ljuset av den varning som FN:s särskilda rapportör för förenings- och demonstrationsfrihet riktat mot repressiva åtgärder vid universitet, bland annat mot propalestinska aktivister.⁷

Civil Rights Defenders ser en betydande risk för att förslaget får långtgående konsekvenser för studenters demonstrationsfrihet och i förlängningen för den fria åsiktsbildningen. Precis som

³ Skriftlig fråga 2020/21:2677 av Ali Esbati (V), Arbetsgivares kontroll av arbetssökande; Registerutdrag i arbetslivet - Regeringen.se, SOU 2014:48, s. 117.

⁴ Collateral Consequences and Criminal Justice Reform: Successes and Challenges: Crime and Justice: Vol 52; Collateral Consequences of a Criminal Conviction: Impact on Corrections and Reentry | National Institute of Justice; Collateral consequences of criminal records from a cross-national perspective: An introduction - Alessandro Corda, Marti Rovira, Elina van 't Zand-Kurtovic, 2023.

⁵ "Studentaktivism är en del av universitetens själ" | Forskning & Framsteg.

⁶ ECtHR, *Morice v. France* [GC], Judgment of 23 April 2015, para. 176; ECtHR, *Cumpănă and Mazăre v. Romania* [GC], Judgment of 17 December 2004, para. 116; Högsta domstolens dom meddelad i Stockholm den 9 juli 2025 Mål nr B 3626-24, p. 17.

⁷ Universities must respect peaceful activism and revise repressive policies targeting pro-Palestine solidarity movement: UN expert | OHCHR.

utredningen själv konstaterar finns det en grundläggande princip om att den akademiska friheten ska främjas och värnas, och att yttranden som till formen kan uppfattas som olämpliga men faller inom ramen för ett fritt meningsutbyte ska skyddas.

Demonstrationsfriheten utgör en grundläggande förutsättning för en levande demokrati. Rätten att uttrycka sin åsikt genom protester och manifestationer måste därför skyddas, och eventuella inskränkningar får endast ske på ett sätt som är proportionerligt, rättssäkert och väl avvägt.

Mot denna bakgrund anser vi att det tydligt bör framgå av lagtexten att yttranden och manifestationer som omfattas av yttrande- och demonstrationsfriheten inte ska omfattas av den föreslagna avskiljandegrunden. För att ytterligare tydliggöra detta bör det i förarbetena tydligt anges att ett fritt och öppet meningsutbyte är en del av högskolans uppdrag och ska värnas även när det innebär kritik eller protest mot etablerade strukturer.

Civil Rights Defenders menar att utredningen i större utsträckning behöver beakta den avskräckande effekt som förslaget kan få, särskilt i ljuset av den ökande repressionen mot fredliga demonstranter. Vi avstyrker därför förslaget i dess nuvarande form.

Remissvaret har beretts av Alma Bergqvist.

Stockholm som ovan,

Martin Nyman
Senior jurist